

בענין הודאת בעל דין

הרמב"ם, הלכות טוען ונטען פרק ז', הלכה ז', פסק. דיכול לחזור אח"כ ולומר נזכרתי שפרעתי. וז"ל. מי שהודה בבי"ד. שאני חייב לזה התובע מנה. ואח"כ אמר נזכרתי שפרעתי לו חובו זו. שהודיתי לו והרי עדים. הרי זה עדות מועלת. ועושין על פיהם שהרי לא הכחיש עדין. ואינו כאומר לא לוייתי מעולם, ועיין בנושאי כליו שם, ועיין בחידושי הר"ן על ב"מ, ובנימוקי יוסף שם בגמ' מה לפיו שאינו בהכחשה שחולקין עליו. שכתבו מהא שמעינן. דמי שהודה בבי"ד וחזר בו ואמר נזכרתי אעפ"י שהעדים מעידים כדבריו אין משגיחין בו. דודאי הכא בכה"ג עסקינן. דאי בעומד בדיבורו. מאי אלומי דפיו. מתנה הוא דקא יהיב ליה אי בעי למיתב ליה מי לא מצי יהיב ליה. אלא וודאי אפילו כשאינו מעמיד דבריו. וחוזר בו לאו כל הימנו. ולא משגיחים בעדים כלל. בין באומר לוייתי ועדים אומרים שלא לזה. בין באומר לא פרעתי ועדים מעידים שפרע, — ומביאים ראיה לשיטתם מגמ' ב"ב מפרק יש נוחלין קכ"ח ע"ב. בענין המוציא שטר חוב על חבירו. ומשבועות פרק שבועות הדינים מ"א ע"ב. בענין דהלוה אמר להד"ם. ועדים אמרו דאויזפיה ופרעיה. דרבא אמר, כל האומר לא לוייתי. כאומר לא פרעתי דמי אלמא אע"ג דהתם הוה לה הודאה מתוך כפירה אע"ג דאיכא עדים דפרע לא פטרינן ליה, כ"ש בהודאה גמורה, ומסיימים, אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפרק ז' הל' ז', מהלכות טוען ונטען, שמי שהודה בבי"ד שהוא חייב לפלוני מנה. ואח"כ אמר נזכרתי שפרעתי לו חובו שהודיתי לו, והרי עדים, הרי זה עדות מועלת. ועושין על פיהם שהרי לא הכחיש עדותם ואינו כאומר לא לוייתי מעולם, — ודברי תימה הם וצריכין עיון. כן כתבו הרשב"א והרנב"ר ז"ל, עכ"ל — והנימוקי יוסף, רוצה לתרץ ולחלק, וכתב מיהו אפשר לי לומר דהכא כי אמרינן שאינו יכול לחזור בו, היינו מפני שתוזר בו אלא מפני עדות העדים, וכיון שהודה שהיה חייב סמכינן טפי אדיבוריה ממאה עדים, והכי משמע לישנא דהכא. ופרק יש נוחלין. ופרק שבועת העדות, אבל כשהוא עצמו אמר נזכרתי קודם שיעידו העדים, וכמו שאמר הרב «והרי עדים» אין ה"נ דיכול לחזור בו, עכ"ל, ולענ"ד נ"ל, שדוחק לפרש בכוונת דברי הרמב"ם ז"ל, והרי עדים, שהוא אומר נזכרתי קודם שידע אפילו מהעדים. דבאמת נוכל לומר דבסתם משמע אדרבה בכל האופנים דפשטות

הלשון שכתב, כשאומר אח"כ נזכרתי שפרעתי "והרי עדים", שיודע אפילו מהעדים שיעידו ג"כ לטובתו שפרע ואפשר ג"כ שהוא השתדל להביאם, ואפילו הכי סובר הרמב"ם שיכול לחזור ולומר פרעתי. נגד שיטת שאר הראשונים, וראיתי בשיטה לב"מ שם בענין זה, שמביא בשם הרשב"ץ, שמתרץ שיטת הרמב"ם ומבאר. דבאמת אם אמר נזכרתי. ועדים מעידים כדבריו עדותן מועלת. זהו דאמרינן הכא, דפיו ליכא בהכחשה והזמה, היינו, בעומד בדיבורו, וא"ת, אי בעומד בדיבורו מאי אלמיה דפיו. מתנה הוא דקא יהיב ליה. אי בעי ליזוק בנכסיו, הא לא קשיא. דמשכחת לה בעומד בדיבוריה ולא מצי יהיב ליה במתנה, כגון, שאחר שהודה לחבירו שחפץ זה הוא שלו. נתן כל נכסיו לאחר בקנין. והלה תובע חפץ זה שהרי עדים מעידים שהוא של נותן מתנה והרי הוא בכלל נכסיו, והנותן אומר שהוא של התובע, כמו שהודה לו, וכיון שמתחילה הודה לנתבע. תו ליתא בהכחשת עדים כיון שעומד בדיבורו, והיינו אולמיה דפיו. דמפקינן ליה לחפץ ממקבל מתנה ויהבינן ליה לתובע מפני הודואתו של זה אעפ"י שאינו בידו ליתנו לו עכשיו. שהרי ממ"נ אינו שלו, אבל אמר נזכרתי אפ"י בכה"ג נאמן כיון שהעדים מעידים כדבריו כשיטת הרמב"ם והראיות מהגמרות הנ"ל, הוא מבאר דאינו מכריעות כלום. עיי"ש באריכות — אמנם באמת נ"ל. שנוכל לתרץ שיטת הרמב"ם גם באופנים אחרים. דאף בעומד בדיבורו גם עכשיו, בכ"ז לא מצי יהיב ליה במתנה, רק מצד חובו שאמר שחייב לו אף שהעדים מכחישים אותו שיודעין שפרע, כגון, אם שמעון הוא מודר הנאה עכשיו מראובן, ולכן מצד מתנה אינו רשאי ליתן לו עכשיו מתנות. אבל מצד חובו יכול, וצריך, לשלם לו את חובו מכבר דפריעת בע"ח מצוה. — ועוד אופן אחר, היכא דשמעון חייב ללוי, וראובן חייב לשמעון, ולשיטת הסוברים, דצריך, דהחוב מראובן לשמעון, יהי' מקודם ששמעון לזה מלוי, דרק אז, יכול לוי לתבוע מראובן מצד שיעבודא דר' נתן. אבל אם החוב מראובן לשמעון, הי' לאחר ששמעון לזה מלוי, אז לא חל שיעבודא דר' נתן. ולוי לא יכול לתבוע כלל מראובן. ממילא יש ג"מ, אם נאמר שנאמנין לו לראובן, שבאמת הוא חייב לשמעון מכבר מקודם ששמעון לזה מלוי, יכול לוי לתבוע מראובן מצד שיעבודא דר' נתן, אבל נאמר שזהו רק כיהיב ליה במתנה עכשיו, אז לא יוכל לוי לתבוע מראובן דלא חל שיעבודא דר' נתן על החוב שבא אח"כ, — אמנם, לאחר העיון שבתי וראיתי. דנ"ל, דנוכל לחדש, ולתרץ בזה שיטת הרמב"ם באופן חדש לגמרי, — דהנה בהודאת בע"ד, נ"ל, דיש לחלק, אם ההודאה בא לאחר שחבירו תובע לו. והוא מודה לו בכולו, או במקצת. אז בוודאי ההודאה זו היא רק תשובה על טענתו ותביעתו שחייב לו באמת. והסברא נותנת שבטח לא הי' כוונתו של הנתבע בהודאתו להתובע בחיוב חדש ליתן לו סתם מתנה. אחרי שחבירו תובע לו רק את חובו.

אבל, אם ההודאה בא מעצמו, בלא שום תביעה מחבירו, אז נוכל לומר ג"כ מצד התחייבות, חיוב חדש כמו מתנה, או מצד נאמנות. — אבל אם הוא מודה לחבירו אחר התביעה שלו, סברה הוא, שבוודאי אנו דנין אותו רק מטעם נאמנותו, — עיין ברי"ף ובתוספתא ב"מ, שם בענין. דכתבו בפירוש, לחלק ג"כ לענין חזרה, בין הודאה לאחר תביעה, או הודאה מפי עצמו, — דבהודאה לאחר תביעה אינו יכול לחזור בו, מטעם הודאתו בע"ד. אבל אם הודה מפי עצמו יכול הוא לחזור בו, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, עיי"ש, — וא"כ גם אנו נוכל לחלק דבהודאה שאחר התביעה הוא מטעם נאמנות שאמת הדבר שכן הי', ורק אם הוא מודה מפי עצמו, בלא שום תביעה, אז נוכל לומר ג"כ מצד התחייבות, או מצד נאמנות. — (לקמן נביא שיטת מהרי"ן לב, ושיטת קצוה"ח בענין זה.) אבל בהודאה שלאחר התביעה בוודאי הוא מטעם נאמנות, ולא מטעם התחייבות. — ממילא נ"ל דבזה ג"כ נוכל לתרץ הקושיא על הרמב"ם, שהקשו, דאם נעמוד דאיירי בעומד בדיבורו, מאי אלומי דפיו, מתנה הוא דקא יהיב ליה, לדברינו זהו אינו קושיא, דהיכא דההודאה לחבירו היה מצד שחבירו תובע לו את המנה מתחילה, אז המנה או החציה, שמודה לו, אינו מצד התחייבות או מתנה, רק מטעם נאמנות, ובזה יפה כח פיו ואלומי מעדים, שמאמינים אותו יותר, גם בעומד בדיבורו, שאינו בהכחשה ובהזמה, דזהו מצד נאמנות, והגמ' שם, בתני ר' חייא, מיירי, דאמר ליה מנה לי בידך, שתובע לו מתחילה והנה אם הוא עומד בדיבורו שחייב לו עדיין את המנה, בזה הכח אלומי פיו מעדים, שמאמינים אותו יותר מעדים שאומרים שאינו חייב, — וכן עיין בלשון הרמב"ם שם, שמדייק וכתב בפירוש בזה"ל, שמי שהודה בבי"ד שאני חייב לזה, "התובע" מנה, ואח"כ אמר נזכרתי שפרעתי לו חובו זה שהודיתי לו והרי זה עדים, הרי זה עדות מועלת ועושין על פיהם, כוונתו, נראה, כיון דההודאה זו הי' מצד תביעתו של חבירו, תשובתו הי', כן אמת שחייב לו ועושין על פיהם, שהרי לא הכחיש עדין ומסיים, ואינו כאומר לא לויתי מעולם, ז"א, אף שאין מאמינים אותו בעצמו לחזור ולומר נזכרתי שפרעתי, בכ"ז, אינו דומה כאומר לא לויתי מעולם, ששם מכחיש את עדין שאמריו שלוח ופרע, אבל כאן אינו מכחיש את עדין ולכן מועלת עדותם ועושין על פיהם, — אבל בעומד בדיבורו שחייב לו אף שעדים מכחישין אותו, אינו בהכחשה ובהזמה, ומאמינים לו יותר וחייב, ואינו בתורת מתנה, ולכן נ"ל דבזה הסברה ג"כ צדקו שיטת הרמב"ם הנ"ל — ונרויח בזה לתרץ גם כל הקושיות שהקצוה"ח הקשה על שיטת מהרי"ן לב, הובא בקצוה"ח סימן ל"ד סעיף קטן ד', שסובר שהודאת בע"ד הוא מצד התחייבות והוא חיוב חדש כמו מתנה, ולא מצד נאמנות, משום דהקשה "דאדם קרוב אצל עצמו" וקרוב פסול אפילו לחוב, אלא משום דאתינן עלה מתורת חיוב חדש ומתורת מתנה, כיון דיכול לחייב עצמו

כשאנו חייב. וזהו שמודה לו הוי כאילו אמר חייב אני לך מנה, ויכול לחייב עצמו וכמ"ש בעה"ת, עכ"ל. ראשית כל, נ"ל, שנוכל לתרץ קושית מהרי"ן לב, שהקשה, שאם נאמר דהודאת בע"ד הוא מצד נאמנות האדם קרוב אצל עצמו, וקרוב פסול אפילו לחוב? — נ"ל שלפי סברת התוס' ב"ב מ"ג ע"א, בד"ה, וליסלקו ובי תרי מינייהו ולידיינו, שהקשו שם, והא בענין תחילתו וסופו בכשרות, והוי כמו קרוב ונתרחק, ותירצו, דלא שייך הכא תחילתו בפסלות כיון שאין פסלות תלוי בגוף אלא בממון. וכן הביא השיטה ג"כ זה התירוץ בשם הראב"ד ז"ל, ועוד שני תירוצים, דהיכא דהפסלות הוא בא רק מכת הממון יוכל השותף להסתלק עצמו מהממון עכשיו. ואינו דומה. כמו הקרוב שהפסלות בגופו שאינו מועיל מה שנתרחק אח"כ, — ממילא נ"ל, שנוכל, לומר שג"כ הכא בהודאת בע"ד, אם אנו מאמינים אותו, שבאמת חייב לפלוני המנה שלו ממנו, הרי זה, כמסלק את עצמו מהמנה. ז"א. כאומר, שאינו שלו ששייך לפלוני ורוצה להחזיר לו את המנה, והוה כמו התם בב"ב, בסברת התוס' והראב"ד, שגם הכא הפסלות. אינו בגופו, אלא בהממון, וגם מטעם משקר בנוגע לא שייך, שלחובתו הוא בא, לחייב את עצמו, ולכן מאמינים אותו וכשר להעיד. לסלק את עצמו מהממון מצד הודאת בע"ד, ואם נכונים בדברינו, נ"ל דנוכל לתרץ ג"כ ממילא הקושיות טובא שהקצוה"ח הקשה על מהרי"ן לב, שסובר שהוא מצד התחייבות כמו חיוב חדש ומתנה.

א. — דהא באומר להד"ם ובאו עדים ומעידים שלהו ופרע, דהדין שחייב לשלם. משום דכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי, ומאמינים את העדים שלהו. ואותו מאמינים שלא פרע. דהוא נאמן על עצמו יותר מק' עדים. והקשה, דהא התם ליכא למימר דהוא מתורת חיוב חדש, דהא אדרבה הוא רוצה לפטור את עצמו בטענת להד"ם ואמאי חייב, — ועוד, בחיוב חדש וודאי בעי אתם עדי, רק במודה בחוב ישן. אשכחן דאפילו בלא אתם עדי הוה הודאה, — ולדברינו אינו קושיא, דנוכל לומר, דרק היכא דהוא היה מודה מעצמו, בלא תביעה כלל או שייך לומר דהודאתו הוה כמו חיוב חדש ובתורת מתנה, אבל בגמ' הנ"ל, מיירי שתבעו מתחילה המנה, ואף שהוא מכחיש לו, והודאה זו בא מתוך הכפירה שלו שהוא אומר לו להד"ם, בכ"ז אנו אומרים שהודאתו זו דאמרינן דהוה כמו שאומר שלא פרע, דהוא מצד נאמנות שלא פרע את חובו הישן שחבירו תובע לו, דאינו שייך הכא כלל, חיוב חדש בתורת מתנה. לכן אמרינן הכא שהוא מצד נאמנות. — וממילא אינו צריך לומר ג"כ אתם עדי, כמו שמביא הקצוה"ח בעצמו, דבמודה בחוב ישן אשכחן דאפילו בלא אתם עדי חייב, ועיי"ש שמסיים בזה"ל, כדאיתא בסנהדרין פרק ז"ב, וכן מבואר ברמב"ם וטור וש"ע סימן פ"א, — אבל באמת זאת תמהני. דעיין שם בענין. בב"מ בשלטי הגבורים, דאדרבה שמקשה מסנהדרין מפרק ז"ב, דמשמע

משום להיפך, דבתבעוהו והודה הוא דיכול לחזור ולומר משטה הייתי בכך, אבל לא כשהודה מעצמו. נגד רב האי גאון שכתב המרדכי, ונגד דברי הרי"ף והתוספתא שהבאנו לעיל, ומתריך והולך בשיטה אחרת, דהעיקר תלוי מי שאומר אתם עדי, ומבאר תבעוהו והודה, פירוש, ואמר גם אתם עדי, כשהלזה הודה, אי נמי, אפילו הודה מעצמו, אם אמר המלוה אתם עדי והלזה שותק, דהוה נמי כה"ג טענו והודה, כי עיקר התביעה והחיוב, הכוונה, שתלוי כשאומר המלוה אתם עדי בשעה שהלזה מודה, כי בו תלוי החיוב והפטור, ומפרש, דהפירוש תבעו הוא הדברים שאמר אתם עדי, עמ"ש באריכות ומתריך בזה הקושיא על רב האי גאון שהוא נגד הרי"ף והתוספתא, והוא אינו מחלק בין חוב ישן לחוב חדש, רק מי שאמר אתם עדי, וזהו נגד דברי הקצוה"ח שמחלק בין חוב ישן לחוב חדש, לענין אם צריך לומר אתם עדי — אבל לפי דעת הקצוה"ח, ג"ל שנכונים בדברינו, לחלק בין תבעו ללא תבעו, דבתבעו הוא מצד נאמנות והוא כחוב ישן ואינו צריך לומר אתם עדי.

ב. ועוד הקשה הקצוה"ח מב"מ פ"ק, דאמרינן שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מק"ו, ומה פיו שאינו מחייבו ממון מחייבו שבועה, עדים לא כ"ש, ופריך מה לפיו שאינו בהכחשה ובהזמה, והקשה, ואי נימא טעמא דפיו, משום התחייבות כמו מתנה, א"כ איך שייך בו הכחשה והזמה. והא ודאי במתנה מצי יהיב ליה, ומאי אולמיה דפיו יותר מעדים, והא לענין נאמנות, אדרבה, עדים נאמנים יותר מפיו, ומביא ראיה מנימוקי יוסף שהזכרנו מקודם, שכתב ג"כ בזה"ל דאי בעומד בדיבוריה, מאי אולמיה דפיו מתנה הוא דיהיב ליה, וא"כ גם אנו נאמר אם הוא בתורת מתנה וחיוב חדש מאי אולמיה דפיו נגד עדים, כיון דאינו אלא מטעם מתנה, ולא בתורת נאמנות. ולפי דברינו לעיל ג"כ אינו קושיא כלל, ראשית, כבר הבאנו לעיל שיטת הרשב"ץ שדחה הראיות מהנימוקי יוסף מהגמרות שהביא, ואומר שאינן מכריעות כלום, ומתריך הגמ' כשיטת הרמב"ם, דמשכחת לה בעומד בדיבורו, ולא מצי יהיב ליה במתנה עיי"ש, וכן אמרנו ג"כ לעיל דמשכחת גם באופנים אחרים שאינו יכול ליתן לו עכשיו מתנות, — אבל מלבד זאת, אינו קושיא כלל מהגמ' דב"מ הנ"ל לדברינו לעיל, דשם בתני ר' חייא מיירי, דיש תובע שאומר לו מנה לי בידך, ואם הוא מודה לו שחייב לו, בוודאי הודאה זו, אינו כוונתו בתורת מתנה, אלא בתורת נאמנות שהאמת הוא שחייב לו לשלם את ההלוואה שהלזה לו ונאמן הוא על עצמו, ואינו בהכחשה והזמה. —

ג. — וגם הקושיא האחרונה שהקשה מדין מודה במקצת דחייבו התורה שבועה, ואי נימא דאינו נאמן כלל אלא בתורת חיוב חדש, אין בזה מדין מודה במקצת כלל, כמו אילו הי' כופר הכל בפני בי"ד, אלא שאמר אעפ"י כן אני מתחייב את עצמי בפניכם בהמישים זוז, וודאי אין בזה חיוב

שבועה. — מובן מאליו, שלפי סברתנו, אינו דומה כלל, שכאן במודה במקצת בוודאי ההודאה זו היתה רק על התביעה שתובע לו את המנה, ומשו"ה הטילה התורה חיוב שבועה על המודה במקצת, ורק אם הי' מודה מעצמו בלא תביעה כלל, אז נוכל לומר שזהו ג"כ בתורת התחייבות, כמו מתנה, או, בתורת נאמנות כשיטת הקצוה"ח, אבל בתבעו והודה הסברה נותנת שההודאה זו היתה רק על התביעה ומצד נאמנות. וכמו שהבאנו לעיל מהרי"ף והתוספתא שכתבו ג"כ החילוק לענין חזרה. דאם תבעו והודה אז אמרינן דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי ואינו יכול לחזור בו, אבל הודה מפי עצמו יכול לחזור בו. שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, כמו כן נ"ל בנידון דידן. ולכן נלענ"ד, שנוכל לחלק ג"כ בזה, ולתרץ קושיות הנ"ל.